

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen

In UNESCO info 83, het driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door het UNESCO Platform Vlaanderen, verscheen een uitgebreid dossier over de verschillende uitingen van immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen die erkenning kregen van UNESCO in het kader van de Conventie voor de Borging van het Immaterieel Cultureel Erfgoed. Daarnaast is er ook aandacht voor hoe Vlaanderen op beleidsniveau omgaat met het borgen van immaterieel cultureel erfgoed.

Het dossier over immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen kan je downloaden op:

<http://www.unesco-vlaanderen.be/2012/2/14/unesco@vlaanderen-immaterieel-en-roerend-erfgoed>

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Een openluchtforum over immaterieel cultureel erfgoed en conflicthantering in Kenia (Kakamega, 9 december 2008)

Foto © UNESCO

Het westelijk deel van Kenia is de thuisbasis van vele gemeenschappen die tot Luhya behoren, de op een na grootste etnolinguïstische groep van het land. Lange tijd leefden de verschillende Luhya-gemeenschappen vreedzaam samen met elkaar en met hun burens, zoals de Luo en de Kalenjin, en bevolkingsgroepen over de grens in Oeganda, zoals de Teso-, de Sabaot- en de Samia-gemeenschappen. Dit gebied wordt ook wel het 'land van vrede' genoemd omdat er in het verleden zelden conflicten waren, en dat is toe te schrijven aan de traditionele mechanismen en culturele gebruiken die de Luhya en hun burens toepasten om onenigheden op te lossen.

Enkele jaren geleden liepen de spanningen in Kenia echter hoog op en het kwam tot een uitbarsting tijdens de crisis die volgde op de presidentsverkiezingen in december 2007. Door het geweld vielen er meer dan 1.000 slachtoffers en ongeveer 350.000 Kenianen werden naar andere gebieden overgebracht. Steden in de westelijke provincie werden geteisterd door plunderingen, gebouwen werden vernield en een deel van de plaatselijke bevolking werd gedwongen te verhuizen.

Hoewel de situatie ondertussen weer wat gekalmeerd was sinds de installatie van een coalitieregering begin 2008, heerste er nog steeds een gespannen sfeer van wantrouwen tussen veel Luhya-groepen. In de hoop een bijdrage te kunnen leveren aan de verzoening tussen de verschillende groepen, hebben het Departement Cultuur, de nationale musea van Kenia en UNESCO – in samenwerking met gemeenschappen in het westen van Kenia – een openluchtforum georganiseerd in Kakamega. De bedoeling was om

bepaalde elementen van immaterieel cultureel erfgoed, die een rol zouden kunnen spelen bij het voorkomen en hanteren van conflicten, te stimuleren. Dit initiatief werd opgezet in de geest van de Conventie betreffende de Borging van Immaterieel Cultureel Erfgoed van 2003, die door Kenia in oktober 2007 werd geratificeerd. In de inleiding van deze conventie kunnen we immers lezen dat "(...) immaterieel cultureel erfgoed van onschatbare waarde is als factor in de betrachtiging mensen dichterbij elkaar te brengen en onderlinge uitwisseling en begrip tussen hen te verzekeren". Het openluchtforum vond plaats op 9 december 2008 in de Muliro Gardens, de botanische tuin in Kakamega. Meer dan 25 gemeenschappen, onder leiding van hun chefs en vertegenwoordigers, namen deel aan dit evenement. Overal in de tuin stonden tenten waar demonstraties werden gegeven van geneeskrachtige kruiden, elementen uit de traditionele keuken (ingrediënten, gerechten, maalcompetities e.d.) en ambachtelijk vervaardigde voorwerpen met afbeeldingen van verzoeningstaferelen. Daarnaast werden alle groepen uitgenodigd een optreden te verzorgen (dans, zang, sketches, ...) terwijl de rest van de deelnemers er in een grote kring omheen stond. De interactie tussen performers en publiek, dat uit 8.000 à 9.000 mensen bestond, was zeer levendig. Ook de vaste secretaris van de minister van Cultuur en Nationaal Erfgoed en de commissaris van de westelijke provincie van Kenia waren op het evenement aanwezig. Verder waren een groep Masai (een nomadengroep uit de naburige Rift Vallei die zich uitstrekt tot

Foto © UNESCO

Immaterieel Cultureel Erfgoed

in buurland Tanzania) en een groep Tesa (als vertegenwoordigers van de buurgemeenschappen aan weerszijden van de grens met Oeganda) uitgenodigd om deel te nemen aan het forum als getuigen en bemiddelaars. Ook de directe burens van de Luhya, de Kalenjin en de Luo, waren op het forum aanwezig. Overal waren symbolen terug te vinden die geassocieerd worden met problemen oplossen en vrede sluiten: de uitwisseling van geschenken (bv. maalstenen, kleding en siervoorwerpen), het samen drinken van de plaatselijk gebrouwen drank *busaa* met lange dunne rietjes, begroetingen, het delen van eten en drinken, allerlei verwijzingen naar de *murembe of milembe* (vredesboom) en het zingen van door iedereen gekende liederen. In de aanloop naar dit evenement hielp het Departement Cultuur bij de organisatie van het overleg binnen en tussen de verschillende gemeenschappen. Dit openluchtforum werd door velen ervaren als een natuurlijke en feestelijke manier om een verzoeningsproces te besluiten. Een van de chefs kondigde tijdens het forum aan dat een regionale veemarkt in de districten Mount Elgon en Bungoma – die sinds het geweld na de presidentsverkiezingen niet meer werd gehouden – weer zou worden geopend, wat duidelijk maakte dat de verschillende

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immaterieel
Cultureel
Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

De documentatie van muzikaal erfgoed in Hongarije

Na meer dan 100 jaar onderzoek en documentatie is er een enorme verzameling van muziekopnames, fotomateriaal, audiovisuele en geschreven documentatie over traditionele muziek aangelegd in de Oost-Europese Staatsarchieven. De UNESCO-conventie van 2003 betekende een nieuwe stimulans om meer met deze archieven te doen dan ze enkel te gebruiken voor onderzoek en onderwijs. Het materiaal uit deze archieven wordt nu meer en meer aangewend om de traditionele muziek- en dansvormen weer te doen herleven in de betrokken gemeenschappen.

Het Instituut voor Musicologie van de Hongaarse Academie voor Wetenschappen heeft samen met de Europese partneracademies het project 'Open Musical Archives on the Internet' opgezet om het grote publiek vrij toegang te geven tot deze waardevolle archieven met dans- en muziekdocumentatie. Het 'Bartók System', dat al deel uitmaakt van de site van het

instituut (www.zti.hu, in het Hongaars en het Engels), bevatten meer dan 14.000 traditionele liederen en informatie hierover. Dit alles werd verzameld tussen 1896 en 1940 door Béla Bartók, Zoltán Kodály en hun medewerkers en opvolgers. Op dezelfde site vinden we ook de databank 'Musical Sound Publications' die nog eens 6.000 traditionele liederen en melodieën bevat die op vinylplaat, magneetfoon of een andere drager zijn verschenen tussen 1950 en 2000. In de zoekmachine van de databank werd bovendien een tool geïntegreerd waarmee bezoekers van de site gemakkelijk muziek e.d. uit hun eigen streek terugvinden en downloaden. Deze onlinedatabanken worden veel gebruikt door gemeenschappen die steeds vaker documentatie over vroegere muziektradities gebruiken in het onderwijs en in culturele programma's. In ruil daarvoor geven leden van de verschillende gemeenschappen nieuwe informatie over hedendaagse muzikale expressievormen.

Immatériel Cultureel Erfgoed

György Martin maakt opnames van volksliederen, gezongen door een zigeunerin in Hongarije

Alle foto's © Bartók Archieven van de Hongaarse Academie voor Wetenschappen, Instituut voor Musicologie

Béla Bartók verzamelt Anatolische volksmuziek in Jürük

Béla Bartók transcribeert volksmuziek van een fonografische opname

Tekst: Laszlo Felföldi, Instituut voor Musicologie van de Hongaarse Academie voor Wetenschappen

Immatériel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

De documentatie en de daar uit voortvloeiende heropleving van het poppentheater van Tham Roc

Foto © La Cong Y / Museum voor Volkenkunde Vietnam

Immatériel Cultureel Erfgoed

© Ma Quang Chong
en Ma Quang Eng
leren hoe ze de
stokpoppen van
Tham Roc moeten
manipuleren

Naast het beroemde waterpoppenspel, bestaan er in Vietnam ook nog een aantal minder bekende lokale poppenspeltradities. Een daarvan is het spel met de stokpoppen van de Tay-bevolking in het dorp Tham Roc, in de provincie Thai Nguyen ten noorden van Hanoi, dat al minstens vijf generaties bestaat. Toen het Vietnam Museum of Ethnology (Hanoi) in 1997 een aantal Tham Roc poppen bestelde voor zijn collectie, hadden de plaatselijke poppenspelers al tientallen jaren niet meer opgetreden. Door de plotse interesse van buitenaf, vroegen de bewoners van dit dorp zich af of deze traditie niet zou kunnen worden hersteld.

Een onderzoeker van het museum, La Cong Y, zelf een Tay van origine, stelde de audiovisuele afdeling voor om een film te maken over deze traditie. Het museum kreeg hiervoor financiële steun van de afdeling van de Ford Stichting in Hanoi, en het museum personeel kreeg een opleiding in videodocumentatie en -editing. In 1999 vertrok er een team naar Tham Roc.

Het probleem was dat er dus al een hele tijd geen poppenspel meer werd beoefend door de dorpsbewoners, die de

traditie aan de kant hadden geschoven als een teken van bijgeloof tijdens de revolutionaire hoogdagen van de jaren 1950. Gelukkig waren wel alle poppen bewaard gebleven, zorgvuldig ingepakt in houten kisten en weggeborgen op de zolder van een huis van een van de dorpsoudsten. Maar de dorpsbewoners stonden er niet om te springen de poppen weer tevoorschijn te halen, want de beschermheiligen van de poppen zouden wel eens ontstemd kunnen reageren. Er moesten dan ook eerst speciale ceremonies worden uitgevoerd om hen gunstig te stemmen voor de kisten konden geopend worden en de poppen opnieuw zouden gemanipuleerd kunnen worden.

Eindelijk – onder het oog van de camera's – werden de poppen uitgepakt en tot leven gebracht. De makers van de film over deze traditie wilden naar een climax toewerken, en hoe zou dat beter kunnen dan met een heus poppenspel door de Tay, het eerste sinds decennia in Tham Roc ... De dorpsbewoners gingen enthousiast aan het werk: de grootvaders leerden hun kleinzonen en (voor het eerst ook) hun kleindochters hoe ze de poppen moesten manipuleren en de oude verhalen vertellen. Die

eerste voorstelling, die speciaal voor de film werd opgevoerd, werd gevolgd door nog een hele reeks optredens. Aangemoedigd door het succes van de film, hebben de nieuwbakken poppenspelers al verschillende malen opgetreden in hun provincie en in het Museum voor Etnologie in Hanoi. Voormalig directeur van dat museum, Nguyen Van Huy, zei: "De traditionele vaardigheden voor het maken en bespelen van de poppen zijn weer in ere hersteld – en de band tussen de leden van de gemeenschap is verstevigd". Wat een eenvoudig documentatieproject al niet teweeg kan brengen ...

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immatériel
Cultureel
Erfgoed

Immatériel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Shashmaqom – de borging van gemeenschappelijk erfgoed in Oezbekistan en Tadzjikistan

Shashmaqom is de klassieke muziektraditie van Centraal-Azië. Deze muziektraditie kent een evolutie van meer dan tien eeuwen in de steden in een gebied dat nu Oezbekistan en Tadzjikistan omvat en is vooral sterk verbonden met de steden Bukhara en Samarkand. Het woord shashmaqom betekent 'zes maqoms'; 'maqom' is het woord voor een muzikale suite die instrumentale muziek combineert met zang. Een orkestje van luiten, violen, frame drums en fluiten begeleiden de zanger(s). De beoefening van shashmaqom vereist een speciale opleiding, waarbij mondelinge overlevering van groot belang is, omdat de standaardnotatie enkel het basisschema weergeeft. Sinds de jaren 1970 zijn veel shashmaqom-musici weggetrokken uit hun geboorteland. Na de onafhankelijkheid in 1991, hebben Oezbekistan en Tadzjikistan maatregelen genomen ter borging van de shashmaqom, maar slechts enkele beoefenaars van deze muziektraditie hebben de lokale stijl behouden. In 2005 startte UNESCO een twee jaar durende 'reddingsoperatie', met o.a. opleidingsprogramma's en 'meesterklassen', traditionele instrumentenbouw, de voorbereiding

voor een inventarisatie, ondersteuning bij de archivering en de publicatie van onderzoek en geluidsopnames. Een onderdeel van het project dat door Oezbekistan en Tadzjikistan gezamenlijk werd georganiseerd, was een internationaal shashmaqomfestival in november 2006. Het festival vond plaats in Doesjanbe, de hoofdstad van Tadzjikistan. De gezamenlijke optredens van Oezbeekse en Tadzjiekse artiesten maakten van dit evenement een toonbeeld van culturele dialoog en wederzijds begrip en respect. Het festival kreeg uitgebreid aandacht in de media, en werd gevolgd door een rondetafelconferentie over de borging van de shashmaqomtraditie waar studenten, artiesten en componisten uit beide landen aan deelnamen. Dit project verenigde beoefenaars van de shashmaqom over de grenzen heen, wat zeker zal bijdragen tot de voortzetting van deze traditie. Verder werden er 'meesterklassen' georganiseerd voor zowel het beoefenen van de muziek als het maken van instrumenten, en er werd een begin gemaakt met de inventarisatie in het Nationaal Conservatorium van Tadzjikistan in Doesjanbe en in het Onderzoeksinstituut voor Schone Kunsten van Oezbekistan in Tasjkent.

Foto © UNESCO

Immaterieel Cultureel Erfgoed

De tanbur of langhalsluit wordt veel gebruikt in de shashmaqom

Foto © De Nationale UNESCO Commissie van Oezbekistan

Foto © De Nationale UNESCO Commissie van Oezbekistan

 Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

 Immaterieel Cultureel Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

De huidige waarde van oude opnames: het voorbeeld van Papoea-Nieuw-Guinea

Eind jaren 1990 werkte de Oostenrijkse Academie voor Wetenschappen samen met het Institute of Papua New Guinea Studies om de collectie geluidsopnames van Papoea-Nieuw-Guinea uit haar archief toegankelijk te maken voor het grote publiek. In 2000 bracht de academie een reeks van vijf cd's uit met muziek, verhalen en ander linguïstisch materiaal, samen met een cd met de originele documentatie en een 223 pagina's tellende papieren versie ervan in het Engels, voorzien van belangrijke informatie over verzamelaars en de betekenis van hun collectie*.

De Oostenrijkse antropoloog Rudolph Pöch registreerde het grootste deel van het materiaal in drie verschillende regio's van Papoea-Nieuw-Guinea tussen 1904 en 1906. Er bestaan ook opnames van een tiener uit Papoea-Nieuw-Guinea, geregistreerd in 1907 Europa door Wilhelm Schmidt, en andere opnames, geregistreerd in 1908-1909 in Papoea-Nieuw-Guinea door Josef Winthuis, de eerste missionaris die ter plaatse dergelijke opnames maakte. De cd-reeks werd geleverd aan culturele centra en instellingen in Papoea-Nieuw-Guinea en gepromoot door plaatselijke kranten en radiostations. Tot die tijd wisten maar weinig mensen van het bestaan van die historische opnames, en was er ook weinig interesse voor. Sinds kort is dat veranderd: linguïsten en musicologen maken dankbaar gebruik van de opnames om die te vergelijken met de huidige gebruiken. Met name de eerste opname van Tok Pisin – het pidgin van Papoea-Nieuw-Guinea en tegenwoordig de meest gesproken taal in dit land – is van groot belang. Bij het opgenomen materiaal zitten o.a. enkele ceremoniële liederen die al lang niet meer worden gebruikt, omdat ze destijds door de missionarissen werden verboden of werden vervangen door ceremonies van naburige gemeenschappen. De herinneringen aan die tradities zijn heel beperkt en fragmentarisch. Samen met de foto's die toen werden genomen, dienen veel opnames echter ook als herbevestiging van huidige gebruiken die blijkaar onveranderd zijn gebleven.

Aangezien de namen van de zangers ook werden genoteerd, kunnen veel leden van de gemeenschap met zekerheid zeggen dat ze naar de stem van hun eigen voorvaderen luisteren. Lokale groepen gebruiken de opnames ook om de ouderen van het dorp te stimuleren hun optredens weer in herinnering te brengen en hun kennis en kunde door te geven aan de jongere generaties. Zonder deze opnames als vertrekpunt zou het haast onmogelijk zijn om deze tradities weer nieuw leven in te blazen.

De oude opnames – die lange tijd aan de andere kant van de wereld werden bewaard – zijn van grote waarde voor het moderne Papoea-Nieuw-Guinea. Ze getuigen van tradities die anders misschien voorgoed verloren zouden gaan, en bevestigen de aloude, nog bestaande tradities. De mensen die toen meewerkten aan de opnames, zijn misschien al lang geleden overleden, maar hun stemmen blijven voortleven en inspireren hun nakomelingen op allerlei manieren.

Foto © Oostenrijkse Academie voor Wetenschappen

Immaterieel Cultureel Erfgoed

☺ *Baifa-mannen zingen in de fonograaf.*

Deze foto werd gemaakt tijdens de opname van fonogram 524 door Rudolph Pöch, Cape Nelson, 12 november 1905

Tekst: Don Niles (Institute of Papua New Guinea Studies) en Dietrich Schüller (Oostenrijkse Academie voor Wetenschappen)

Foto © Rudolph Pöch / Phonogrammarchiv – Oostenrijkse Academie voor Wetenschappen

* *Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Gesamtausgabe der historischen Bestände 1899-1950. Series 3: Papua New Guinea (1904-1909). Dietrich Schüller (ed.), met commentaar van Don Niles (www.oeaw.ac.at/verlag).*

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Driejarige campagne om interesse op te wekken voor het levend erfgoed van Colombia

In Colombia vinden we een van de rijkste verzamelingen immaterieel cultureel erfgoed van heel Latijns-Amerika. Het land kent meer dan 700 traditionele festiviteiten en carnavals per jaar en telt ongeveer 67 verschillende talen en dialecten, die ondanks gedwongen migraties, gewapende conflicten en de oprukkende vervuiling nog steeds springlevend zijn. Deze indrukwekkende diversiteit is eigenlijk niet zo vreemd gezien de uiterst gevarieerde bevolking van Colombia, die uit meer dan 83 inheemse groepen en vele groepen van Afrikaanse origine bestaat. Vanuit de gedachte dat immaterieel cultureel erfgoed een belangrijke rol kan spelen bij de bevordering van creativiteit, verdraagzaamheid en vrede, steunde UNESCO een nationale campagne in 2002 om gemeenschappen, vrijwilligersorganisaties, wetenschappelijke en overheidsinstellingen bewust te maken van de noodzaak om het immaterieel erfgoed in Colombia te borgen.

Het project slaagde erin de volgende zaken te verwezenlijken:

- De oprichting van een Comité voor Immaterieel Erfgoed (2004), een adviesorgaan voor het Colombiaans ministerie van Cultuur om te helpen bij het uitwerken van een beleid en het opstellen van criteria voor de inschrijving op nationale lijsten voor immaterieel cultureel erfgoed.
- De uitzending van drie spotjes op de nationale en regionale tv-zenders en veertig boodschappen op ongeveer 200 regionale commerciële en lokale radiostations én een advertentiecampaignede in de grote kranten. Een communicatiestrategie met als thema 'Laat zien wie je bent' maakte veel mensen, vooral jongeren, bewust van de noodzaak zorg te dragen voor de culturele diversiteit in het land.
- De organisatie van vijf regionale seminars om gemeenschappen, inheemse bevolkingsgroepen en

professionals uit de onderwijs-, cultuur- en communicatiewereld actief te betrekken bij het uitwerken van borgingsmaatregelen.

- De organisatie van de eerste nationale ontmoeting voor immaterieel cultureel erfgoed in Medellín (september 2005), die leidde tot de oprichting van nationale netwerken, en politieke beleidsmakers aanmoedigde om de ratificatie van de conventie van 2003 te steunen.
- De publicatie van een educatieve brochure en een gids met adviezen voor de opstelling van de eerste inventaris van immaterieel cultureel erfgoed in Colombia (RIPIC), en het ontwerp van een databank die compatibel is met de bestaande nationale systemen en werd gebruikt voor proefprojecten voor de inventarisatie van immaterieel erfgoed (bv. van traditionele muziek en dans in de regio Gran Magdalena).

Foto © Emilius Garcia

Immaterieel Cultureel Erfgoed

De belangrijkste doelstellingen van het project – het grote publiek en aandeelhouders betrekken bij borgingsacties en de steun krijgen van beleidsmakers en verkozen politici – werden over het algemeen bereikt.

Het carnaval van Barranquilla

Foto © Ministerie van Cultuur van Colombia

- De ontwikkeling van een website voor de verspreiding van sensibiliserende boodschappen en andere relevante informatie (bv. interessante links, bibliografische referenties en gegevens over inventarisaties) voor overheids- en andere officiële instanties.

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Heropleving van de overdracht van generatie op generatie van de traditionele Georgische polyfonie

Foto © UNESCO/Anahit Mirasyan

Foto © Peter de Graaf

Immatériel Cultureel Erfgoed

Georgische
polyfone zangers

Polyfonie of veelstemmige zang, muziek met twee of meer afzonderlijke melodische stemmen, is een populaire traditie in Georgië die deel uitmaakte van alle onderdelen van het dagelijks leven, variërend van ploegen op het veld, tot genezingen en allerlei vieringen. De laatste decennia werd deze traditie, die meestal wordt overgedragen van vader op zoon, in haar voortbestaan bedreigd, o.a. door de economische moeilijkheden aan het begin van de jaren 1990. De netwerken van zangers verzwakten en het onderzoek naar, en de documentatie van, deze traditie werden beperkt. Ook de overdracht van deze traditie kwam in gevaar doordat steeds meer jongeren van het platteland naar de stad trokken en doordat er vaak onvoldoende middelen waren voor de opleiding van de jongere generaties.

Met de steun van UNESCO werd een project opgestart om deze traditionele polyfonie weer nieuw leven in te blazen. Er werden opnames gemaakt en onderzoeken geleid, en er werden zeven jeugdcentra voor volkszang opgericht in verschillende regio's. De voornaamste doelstelling van dit project was immers de overdracht van deze zangtechniek en -traditie een duwtje in de rug te geven via informele opleiding. De locaties voor deze centra werden (gratis) aangeboden door de lokale overheden. In elk

centrum kregen tien tot vijftien jongeren gedurende drie jaar een opleiding van oudere 'meesters' in de traditie. Ter ondersteuning van deze opleiding zorgde het Internationaal Centrum voor Georgische Volksliederen (ICGFS) voor educatief materiaal, audiocassettes, cd's en partituren. Daarnaast organiseerde het seminars over lesmethodes en het gebruik van videorecorders en -projectors, overheadprojectors, dvd-spelers en minidiscs.

Ondertussen hebben al ongeveer honderd jongeren met succes een opleiding in zo'n jeugdcentrum gevolgd, met een heropleving van deze stilaan verdwijnende overleveringstraditie tot gevolg. Vier van de zeven centra bestaan nu nog steeds dankzij de steun van lokale sponsors. Bovendien werd er, in navolging van de jeugdcentra voor volkszang, ook een school opgericht voor de eveneens bijna verdwenen traditie van *krimanchuli* (Georgisch jodelen), met de steun van het ICGFS en het Georgische patriarchaat. De meerderheid van de jongeren die een dergelijke opleiding volgden, gaan professioneel verder in deze richting door zelf les te geven in polyfonie, door te zingen in kerkkoren, door kleine polyfonie-ensembles voor traditionele regionale liederen op te richten en op te treden bij o.a. allerlei sociale gelegenheden. Een ander positief

lange-termijneffect van dit project is het plan om de traditionele Georgische polyfonie toe te voegen aan het officiële curriculum van de scholen; de lessen zouden worden verzorgd door afgestudeerden van het Centrum.

Al deze ontwikkelingen hebben er gezorgd dat de mensen zich bewust werden van de waarde van het borgen van deze traditie en immatérieel cultureel erfgoed in het algemeen. Het project is geslaagd dankzij het creatieve partnerschap en de medewerking van een heleboel verschillende stakeholders en staat nu model voor soortgelijke borgingsactiviteiten.

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immatérieel
Cultureel
Erfgoed

Immatérieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Borging van de bordspelen van de Afar en Somali in de Hoorn van Afrika

Foto © UNESCO / Fumiko Ohinata

Immaterieel Cultureel Erfgoed

 Demonstratie van het traditionele spel 'ri'yo ka dhalis' bij de start van het project in februari 2007

Traditionele bordspelen vormden lang een belangrijk tijdverdrijf in de nomadische samenlevingen in de Hoorn van Afrika. Door de verstedelijking en de globalisering dreigt het gebruik van, en de kennis over, deze spelen nu te verdwijnen.

In 2007 startte UNESCO een project om deze spelen weer onder de aandacht te brengen van jong en oud. Het Centrum voor Studie en Onderzoek in Djibouti verrichtte het veldwerk voor dit project in diverse delen van het land. Geoefende spelers werden geïnterviewd, en er werd informatie verzameld over het gebruik, de functie en de geschiedenis van de verschillende spelen. Op basis van dit onderzoek stelde de plaatselijke vereniging Paix et Lait een modelkit samen met al het nodige materiaal voor alle spelen.

In december 2007 organiseerde het ministerie van Cultuur voor de eerste keer een nationaal bordspeltoernooi. 120 spelers worstelden zich door de regionale voorrondes om deel te mogen nemen aan dit nationale toernooi, dat uitgebreid werd besproken door de nationale media. Het enthousiasme voor deze bordspelen nam weer toe. Paix et Lait organiseerde

verschillende workshops, waarbij gebruik werd gemaakt van de modelkit, op de universiteit van Djibouti en op verschillende middelbare scholen in het hele land. Ervaren bordspelers leerden de studenten de spelen aan en discussieerden ondertussen met hen over de waarde en de functie van zulke gebruiken van immaterieel

cultureel erfgoed. De studenten werden aangemoedigd om ook buiten de school of universiteit deze bordspelen te beoefenen. Aan het eind van dit project bespraken de betrokkenen de resultaten en discussieerden ze over mogelijke strategieën voor de borging van deze traditionele spelen van de Afar en de Somali op nationaal niveau.

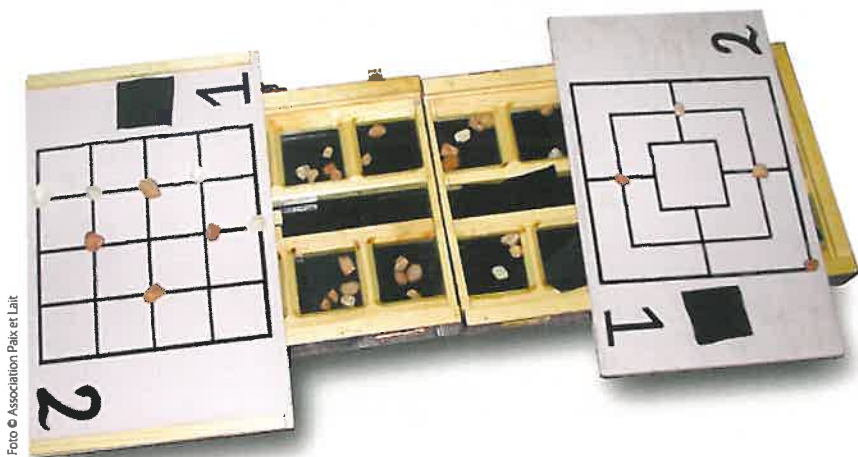

Foto © Association Paix et Lait

 Pakket met alle materiaal voor de traditionele bordspelen uit de Hoorn van Afrika

De Cocolo danstraditie op de Dominicaanse Republiek

Foto: © Diego Feiz

Foto © UNESCO

Immaterieel Cultureel Erfgoed

 Het eerste festival van de Cocolo-cultuur in de straten van San Pedro de Macorís, Dominicaanse Republiek

De Cocolo-danstraditie ontstond halverwege de 19de eeuw bij Caribisch-Engelssprekende arbeiders die naar de Dominicaanse republiek waren geëmigreerd. Deze gemeenschap bewaarde haar eigenheid op het vlak van cultuur en taal en richtte o.a. eigen scholen, kerken, liefdadigheidsinstellingen en loges voor onderlinge hulp op. Hun dansoptredens waren hun meest uitgesproken vorm van culturele expressie: een mengeling van dans en muziek, met Afrikaanse roots en diverse Europese elementen.

De Cocolo-dramadansoptredens vinden plaats met Kerstmis, op Sint-Pietersdag en tijdens carnavals. De optredende groepen verweven een waaier aan inhouden en expressievormen uit allerlei culturen, waaronder kerstliedjes, maskerades, en dramatische bewerkingen van bekende verhalen en thema's als David en Goliath, Moko-Yombi of 'cowboys en indianen'.

Tegenwoordig zijn de jongeren van de Cocolo-gemeenschap volledig geïntegreerd in de Dominicaanse samenleving en leven ze verspreid over het hele land. De meesten onder hen spreken nu ook Spaans, enkel de oudere generatie spreekt thuis nog Caribisch-Engels. Het gevolg van die geslaagde integratie is echter dat hun dramadanstraditie dreigt te verdwijnen.

Er is nog slechts een troep van oudere mensen die actief deze traditie doorgeven aan de jongere generatie. UNESCO zette, in nauwe samenwerking met leden van de gemeenschap, een project op om deze traditie weer in ere te herstellen, door de erkenning van de traditie te bevorderen en de financiële steun te vergroten.

Het hoogtepunt van dit project was een festival dat plaatsvond in december 2007 in San Pedro de Macorís, de 200 jaar oude bakermat van de Cocolo-geschiedenis. Het festival, dat de naam 'Good Morning Wavaberry' kreeg (naar een traditioneel Cocolo-lied), zette het aandeel van de Cocolo in de Dominicaanse cultuur in de schijnwerpers. Tegelijk was het een goede gelegenheid voor de leden van de gemeenschap om strategieën te bepalen voor de borging van hun erfgoed, en om er meer bekendheid aan te geven. Een andere belangrijke stap in dit project was de wettelijke registratie van de Cocolo-gemeenschap, die op lange termijn de officiële status van de dragers van deze traditie en hun erkenning in de Dominicaanse samenleving kan garanderen.

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Borging van immaterieel cultureel erfgoed via duurzaam cultuurtoerisme: het voorbeeld van Batammariba van Koutammakou, een werelderfgoedsite in Togo

Koutammakou is een cultureel landschap in het noordoosten van Togo dat zich uitstrekt tot over de grens met Benin. Hier wonen de Batammariba. Hun huizen van modder met de typische torentjes, de zogenaamde takyienta's, zijn een opmerkelijk voorbeeld van een traditioneel nederzettingssysteem dat levend, actief en veranderend blijft. De Batammariba leven volgens sterk traditionele regels die bepalen welke ceremoniële ruimtes, bronnen, rotsen, heilige stukken bos of sites bestemd zijn voor culturele gebruiken, zoals inwijdingsceremonies. Het is een actieve, levendige gemeenschap en hun rituelen, uitingen en tradities zijn heel sterk verbonden met de natuur. Ook bepaalde delen van de takyienta's spelen belangrijke rollen bij verschillende ceremonies en vertegenwoordigen hun kosmos.

De inschrijving in 2004 van Koutammakou op de Werelderfgoedlijst bracht heel wat veranderingen met zich mee. Er kwam een massa toeristen op de site af, waardoor het dagelijks leven van de bewoners grondig werd verstoord. In 2007 startte UNESCO een tweejarig proefproject ter borging van hun immaterieel cultureel erfgoed en hun taal, het Litammari, in samenwerking met de Batammariba-gemeenschap zelf en met de Togolese ministeries van Cultuur en van Lager en Secundair Onderwijs.

Een van de doelstellingen van het project was de promotie van duurzaam toerisme met respect voor de lokale tradities. De heilige plaatsen in elk Koutammakou-dorp werden in kaart gebracht en bekendgemaakt, om te voorkomen dat toeristen er zouden gaan rondhangen. Er werd een model-takienta gebouwd die toeristen vrij kunnen bezoeken en zo meer te weten kunnen komen over de leefwereld van de Batammariba. Een aantal mensen uit de gemeenschap werd opgeleid om toeristen te ontvangen en de cultuur uit te leggen.

Er werd ook een gedragscode opgesteld in overeenstemming met de culturele regels van de Batammariba, speciaal voor toeristen, onderzoekers en filmmakers. Deze informatie over cultureel aangepast gedrag voor bezoekers is een belangrijk hulpmiddel voor de promotie van respectvol toerisme, zeker wanneer het gekoppeld wordt aan informatie over de rijkdom van het materieel en immaterieel erfgoed van de Batammariba.

Immatoneel Cultureel Erfgoed

Beide foto's © Direction des Musées, Sites et Monuments du Togo

Deze aanpak, die de bescherming van materieel en van immaterieel erfgoed combineert, draagt bij tot de bescherming van het culturele landschap van Koutammakou en helpt de Batammariba-gemeenschap om hun traditionele kennis en vaardigheden te blijven overdragen aan volgende generaties.

Batammariba die waarzeggerij beoefenen, gezeten voor een 'takyienta'

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Immatoneel Cultureel Erfgoed

Immatoneel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Traditionele geldbanken in Vanuatu

In Vanuatu hebben zaken als varkenstanden, geweven matten en schelpenkettingen niet alleen een culturele, maar ook een economische waarde omdat ze gebruikt worden in de lokale handel en een zeker prestige verlenen.

In 2004 lanceerde het cultureel centrum van Vanuatu (VKS) een project om het traditionele banksysteem – dat gebaseerd is op specifieke voorwerpen in plaats van ‘gewoon’ geld – te versterken en te promoten. Met de steun van UNESCO kregen vrijwillige VKS-‘veldwerkers’ (leden van de gemeenschap die wilden deelnemen aan het project) materialen zoals varkenshaken en prikkeldraad die ze nodig hadden om in hun onderhoud te voorzien, en waarvoor ze betaalden in natura, d.w.z. met zaken die in hun gemeenschap rijkdom vertegenwoordigen. Dit had als gevolg dat de productie van deze traditionele ‘rijksdoodsitems’ werd gestimuleerd, wat weer voor inkomsten zorgde en een heropleving betekende van de traditionele waarden en gebruiken van Vanuatu.

Uit veldonderzoek bleek welke gemeenschappen voor dit traditionele banksysteem in aanmerking zouden kunnen komen. Er werden vervolgens strategieën ontwikkeld om de productie van en het bankieren met traditionele waardevormen te stimuleren. Er werd ook een nationale campagne opgezet om de waarde en de functie van deze traditionele manier van economie bedrijven in de schijnwerpers te zetten. In 2007 besloot de regering van Vanuatu om dat jaar uit te roepen tot ‘Jaar van de traditionele economie’. Dit initiatief verankerde de traditionele economieën, en de bescherming van de onderliggende kennis en gebruiken, in het regeringsbeleid. Het project was succesvol door zowel chefs van lokale gemeenschappen als vertegenwoordigers van de nationale regering erin te betrekken. VKS maakte dankbaar gebruik van zijn unieke netwerk van ‘veldwerkers’ – het meest uitgebreide netwerk van heel Vanuatu en het meest effectieve culturele netwerk van ‘gewone’ mensen van het Stille Zuidzeegebied – voor de succesvolle uitbreiding van het project over het hele land.

Foto © Kirk Huffman

☞ *Chef Paul Tahi Hubwehubwen Vanua van het noordelijke eiland Pentecost, voorzitter van de Malvatumauri National Council of Chiefs; hij draagt varkenstanden, 'bari memea' geldmatjes en een 'homu' ketting van schelpen - Port Vila, september 2004*

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Foto © Kirk Huffman

☞ *De optocht op 18 november 2006 in Port Vila ter gelegenheid van de officiële verklaring van de regering van Vanuatu om 2007 uit te roepen tot 'Jaar van de traditionele economie'*

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immaterieel
Cultureel
Erfgoed

Immaterieel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

gemeenschappen weer contact (willen) hebben met elkaar. Het openluchtforum was ook een goede gelegenheid om het grote publiek uit de omgeving te informeren over (het verloop van) de inventarisatie van het immaterieel cultureel erfgoed in de westelijke provincie. In de tweede helft van november 2008, tijdens de voorbereiding van het forum, kwamen 44 vertegenwoordigers, chefs en hun medewerkers samen om te

discussiëren over de conventie van 2003 en om te bepalen welke elementen van immaterieel cultureel erfgoed als waardevol worden beschouwd voor hun gemeenschappen. Onder die elementen vinden we tot nu toe o.a. rituelen en gebruiken in verband met inwijding, geboorte, huwelijk, overlijden, voeding en voedselbereiding, drank, podiumkunsten, bestuur, architectuur, geneeskrachtige planten en talen.

Foto © UNESCO

Immatériel Cultureel Erfgoed

Alfabetiseringsprogramma via het aanleren van traditionele orale poëzie: het voorbeeld van plattelandsvrouwen in Jemen

In Jemen wilde men de plattelandsvrouwen beter leren lezen en schrijven. Er werden verschillende alfabetiseringsklassen opgericht ten behoeve van deze groep vrouwen, maar ze kenden weinig succes. Door te onderzoeken waarom deze klassen geen concrete resultaten opleverden, kwam men erachter dat de leerstof die werd aangeboden, veel te ver afstond van het dagelijkse leven van die vrouwen. De klassen, die alfabetisering promootten als een middel om verder te komen, waren vooral gericht op de moderne economische systemen en niet op de meer traditionele activiteiten verbonden met visserij en veeteelt. De kennis en vaardigheden die de vrouwen juist op dat gebied wel hadden, werden vaak gewoon genegeerd. De lessen konden hen daarom niet boeien en een voor een haakten de vrouwen af.

Om de vrouwen aan te moedigen toch de lessen te blijven volgen en te leren lezen en schrijven, begonnen de lesgevers gebruik te maken van orale (gesproken) vormen van poëzie. Er werd een nieuw programma uitgewerkt: 'Alfabetisering via poëzie'. Dit programma was geïnspireerd op de belangrijke rol die orale poëzie speelt in de Jemenitische samenleving, waar de mensen vaak korte gedichtjes en spreuken op rijm gebruiken om hun mening en gevoelens uit te drukken. Vrouwen maken bijvoorbeeld hun eigen

liederen en zingen die dan terwijl ze in huis of op het veld werken.

In de nieuw opgezette lessen werden de vrouwen eerst uitgenodigd om te praten over wat hen bezighield. De vrouwen maakten allerlei gedichten en spreuken, die vervolgens gekopieerd werden op lange stroken papier die aan de muur werden gehangen. De teksten werden bovendien uitgetypt en aan de vrouwen gegeven, zodat ze hun eigen woorden ook in getypte vorm leerden herkennen. Zo vormden hun eigen creaties de leerstof op basis waarvan ze de letters van het alfabet leerden (her)kennen en uiteindelijk leerden lezen en schrijven. De lessen waren in elke klas anders dan de vorige, omdat deze waren gebaseerd op het eigen materiaal van de vrouwen. Aan het eind van het programma kreeg elke vrouw een bundel met de zelfgemaakte teksten.

De resultaten van dit proefproject zijn opmerkelijk. Het afhaalpercentage was laag en het slaagpercentage hoog: 72 % van de vrouwen in de eerste fase en 63 % in de tweede fase leerden uiteindelijk met succes lezen en schrijven, en bijna allemaal gaven ze aan dat ze verder onderwijs zouden willen volgen. Belangrijke neveneffecten van dit project zijn het respect dat de vrouwen kregen van hun familiale omgeving, en de groei van interesse in de gemeenschap voor onderwijs voor volwassen vrouwen in het algemeen. Deze vrouwen begonnen

na hun opleiding actief deel te nemen aan de nationale verkiezingen, gingen gedichten schrijven over allerlei thema's en sommige onder hen ontwikkelden zelfs nieuwe poëziegenres. Het succes van dit project is extra belangrijk omdat het ook de poëzietraditie van Jemenitische vrouwen, die stilaan aan het verdwijnen was onder invloed van de moderne media en neoconservatieve (lees vrouwonvriendelijke) houdingen, weer nieuw leven heeft ingeblazen. 'Alfabetisering via poëzie' is een voorbeeld van een project dat de interesse voor volwassenenonderwijs wekte van (in dit geval) vrouwen via orale tradities en uitingen. En op hun beurt werden de bedreigde orale tradities weer nieuw leven ingeblazen en werd er een meerwaarde gegenereerd.

Voor meer informatie over dit project, surf naar www.najwaadra.net/literacy.html

Tekst: Najwa Adra

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immatériel
Cultureel
Erfgoed

Immatériel cultureel erfgoed, dat wordt overgeleverd van generatie op generatie, is constant in ontwikkeling, verschaft gemeenschappen en groepen een gevoel van identiteit en continuïteit en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Voor meer informatie:

www.unesco.org/culture/ich

www.unesco-vlaanderen.be

www.faronet.be

www.kunstenerfgoed.be

VLAAMS STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED

UNESCO@vlaanderen

UNESCO Platform Vlaanderen vzw

Vlaamse overheid

Dit project werd uitgevoerd met steun van de Vlaamse Regering.

De Vlaamse overheid kan niet verantwoordelijk gesteld worden voor de inhoud van deze publicatie.

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Immaterieel
Cultureel
Erfgoed